

ЕДИЦИЈА КЛАСИЦИ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ВОДЕНИЦА НА ФЛОСИ, Џорџ Елиот

ВЕЛИКИ ГЕТСБИ, Скот Фицџералд

ПРВИ ЉУБАВНИК, Антон Чехов

ПОСЛЕДЊЕ СКРЕТАЊЕ ЗА БРУКЛИН, Хјуберт Селџи

ЧЕТИРИ ТРАГЕДИЈЕ: РОМЕО И ЈУЛИЈА, ХАМЛЕТ,

МАГБЕТ, КРАЉ ЛИР, Вилијам Шекспир

ПРЕСУДА – САБРАНЕ ПРИПОВЕТКЕ, Франц Кафка

НА ПУТУ, Џек Керуак

ОШТРИЦА БРИЈАЧА, Сомерсет Мом

ДАМА С КАМЕЛИЈАМА, Александар Дима Син

ЧОВЕК БЕЗ ОСОБИНА, Роберт Музил

ЈАДИ МЛАДОГА ВЕРТЕРА, Јохан Волфганг Гете

СТАКЛЕНО ЗВОНО, Силвија Плат

ЈЕДНА СВАНОВА ЉУБАВ, Марсел Пруст

МРТВЕ ДУШЕ, Николај Гогољ

ТЕС ОД РОДА Д'ЕРБЕРВИЛА, Томас Харди

ПРОЦЕС, Франц Кафка

ЗЛОЧИН И КАЗНА, Фјодор Достојевски

СЛИКА ДОРИЈАНА ГРЕЈА, Оскар Вајлд

Фјодор Достојевски

ИДИОТ

I

Превео
Милосав Бабовић

■ Laguna ■

ЛЕНТОУ

Наслов оригинала

Федор Михайлович Достоевский
ИДИОТ

Copyright © овог издања 2019, ЛАГУНА
Copyright © овог издања 2019, ЛЕНТО

КЛАСИЦИ
СВЕТСКЕ
КЊИЖЕВНОСТИ

Едиција СВЕТСКИ КЛАСИЦИ
Књига бр. 20

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Садржај

Савршени злочин у несавршеном свету	9
(Јован Попов)	
Први део	37
Други део	285

ПРВИ ДЕО

I

Крајем новембра, по југовини, око девет часова, воз из Варшаве је пуном паром стизао у Петроград. Влага и магла су биле тако јаке да је једва свануло; на десет корака десно и лево од железничке пруге, кроз прозоре се није могло готово ништа разазнати. Међу путницима било је и оних који су се враћали из иностранства, али одељци трећег разреда били су пунији, и то запосленог обичног света из не тако далеке околине. Како то увек бива, сви су били уморни, свима преко ноћи отежали очни капци, сви су прозедли, лица су свима изгледала бледожута, налик на боју магле.

У једном вагону трећег разреда, у свануће, нашла су се крај самог прозора, један наспрам другог, два путника, обојица млади људи, готово без пртљага, не помодарски одевени, оба доста упадљивог лица, који су, најзад, пожелели да ступе у разговор. Кад би њих двојица знали због чега су и један и други у тај мах толико необични, они би се, свакако, изненадили што их је случај тако чудно саставио једног с другим у колима трећег разреда у возу Варшава-Петроград.

Један је био ониска раста, стар двадесет седам-осам година, кудраве и готово црне косе, ситних сивих, али ватрених очију. Нос му је био широк и спљоштен, лице испупчених јагодица; танке усне су му се непрестано развлачиле у некакав дрзак, подругљив, чак зао осмех; али чело му је било високо и лепо те је ублажавало мање племенито развијени доњи део лица. На њему је посебно падало у очи беживотно бледило, због чега је цело лице младог човека изгледало испијено, мада је он био доста јаке грађе, а истовремено некако страствено, скоро патничко, што се није слагало с дрским и грудим осмехом и његовим оштрим самозадовољним погледом. Био је топло обучен у широк црни јагњећи кожух, споља опшивен, и ноћу није озебао, док је његов сусед на својим од студени утрнулим леђима морао да осети сву сласт влажне новембарске руске ноћи, за коју очигледно није био припремљен. На њему је био доста широк и дебео огртач без рукава и с огромном капуљачом, управо онакав какав често носе зими путници негде далеко у иностранству, у Швајцарској или, на пример, у северној Италији, не рачунајући, наравно, при томе и на тако далека одстојања као од Ајдкунена* до Петрограда. Али оно што је користило и сасвим задовољавало у Италији није се показало много подесно у Русији. Власник пелерине с капуљачом био је млад човек, такође својих двадесет шест или седам година, нешто виши од средњег раста, сасвим плаве густе косе, упалих образа и слабе, шиљасте, готово потпуно беле брадице. Очи су му биле крупне, плаве и проницљиве; у њиховом погледу било је нечег тихог али тешког, нечег пуног оног чудног израза

* Ајдкунен – железничка станица на ондашњој граници између Русије и Пруске. (Прим. прев.)

по коме неки на први поглед откривају код човека падавицу. Иначе је лице младићево било пријатно, фино и сувоњаво, али бездојно, а сада чак помодрело од хладноће. У рукама му се клатио мршав завежљај од старе избледеле свиле, који је, чини се, сачињавао цео његов путнички пртљаг. На ногама је имао ципеле дебелих ђонова и камашне – све то није било руско. Црномањаста сусед у опшивеном кожуху све је то запазио, делом од дуга времена, и најазад га упитао с неуљудним осмехом, у којем се неки пут безобзирно и потцењивачки испољава људско уживање због невоља свог ближњег:

– Зима?

И затресе раменима.

– Врло хладно – одговорио је сусед необично предусретљиво – и узмите да је ово још југовина. А да је мраз? Нисам ни помишљао да је у нас тако хладно. Одвикао сам.

– Из иностранства сте, је ли?

– Да, из Швајцарске.

– Фју! Гле вас!...

Црномањаста је звизнуо и закикотао се.

Заподенуо се разговор. Спремност плавокосог младића у швајцарској пелерини да одговара на сва питања свог црномањастог суседа била је за чуђење и без икакве сумње у потпуну безобзирност, неумесност и узалудност неких питања. Одговарајући, он је, између осталог, рекао да заиста дуго није био у Русији, више од четири године, да је у иностранство био упућен због болести, због неке чудне нервне болести, налик на падавицу или Витов плес – некакво дрхтање и грчење. Док га је слушао, црномањаста се неколико пута осмехнуо; нарочито се засмејао кад је на питање: „Па јесу ли вас излечили?“ плавокоси младић одговорио: „Не, нису ме излечили.“

– Хе! Мора да сте грдне новце цабе дали, а ми њима овде верујемо – заједљиво је приметно црнокоси.

– Сушта истина! – умешао се у разговор један лоше обучен господин што је седео поред њих, нека врста у канцеларијама окорелог, ситног чиновника, човек четрдесетих година, добро грађен, црвеног носа и будуљичава лица – сушта истина, само бадава одвлаче себи сва руска средства.

– О, како ви у мом случају грешите! – рекао је швајцарски пацијент тихим и помирљивим гласом. – Разуме се, не могу да тврдим јер не знам све, али мој лекар ми је из својих последњих средстава дао још за пут овамо и скоро две године ме тамо о свом трошку издржавао.

– А што, није имао ко да плати, је ли? – упитао је црномањаста.

– Да, господин Павлишчев, који ме је тамо издржавао, умро је пре две године; писао сам после овамо генералици Јепанчиној, својој далекој рођаци, али одговор нисам добио. Тако сам с тиме и дошао.

– А коме сте дошли?

– То јест, где ћу одсести?... Још не знам, верујте... тако...

– Још се нисте одлучили?

И оба слушаоца су се поново засмејала.

– И тај завежљај, ваљда, садржи све ваше добро? – запитао је црномањаста.

– Спреман сам да се кладим да је тако – додао је с највећим задовољством на лицу чиновник црвеног носа – и да осталог пртљага у фургону нема, мада сиротиња није грех, што, опет, не сме да се не нагласи.

Показало се да је и то било тачно; плави младић је пожурио да то одмах призна.

– Ваш завежљај ипак има извесну важност – наставио је чиновник када су се сити исмејали (занимљиво је да је и сам власник завежљаја, гледајући њих, најзад почео да се смеје, што је још повећало њихово весело расположење) – и мада се човек може кладити да у њему нема иностраних златних свитака с наполеондорима и фридрихсдорима, нити са холандским гулденима,* о чему се може закључити већ и по камашнама што покривају ваше иностране ципеле, али... ако се уз ваш завежљај дода таква наводно рођака као што је генералица Јепанчина, онда и завежљај добија неко друго значење, наравно, само у том случају ако вам је генералица Јепанчина стварно род и ако ви не грешите из расејаности... што је и те како својствено човеку па макар... из сувишне маштовитости.

– И опет сте погодили – прихватио је плавокоси младић – јер ја се стварно готово варам, то јест скоро и није рођака; толико да се нисам, верујте, ни најмање зачудио тада што ми нису одговорили. То сам и очекивао.

– Само сте узалуд паре потрошили за марке. Хм!... бар сте простодушни и искрени, а то је похвално. Хм!... А генерала Јепанчина знамо углавном по томе што је човек веома угледан; а и покојни господин Павлишчев, који вас је у Швајцарској издржавао, такође нам је познат, само ако је то био Николај Андрејевич Павлишчев, јер су била два брата од стрица. Други још и сада живи на Криму, а покојни Николај Андрејевич био је уважен човек, имао је везе и четири хиљаде кметова, у своје време...

* Реч је о златном новцу: наполеондор, француски новац од 20 франака; фридрихсдор, пруски новац од осам сребрних талира; гулден, златна монета у Холандији и у неким другим европским државама. (Прим. прев.)

– Сасвим тачно, звао се Николај Андрејевић Павлишчев – одговорио је млади човек и помно и испитивачки се загледао у господина свезналицу.

Та господа свезналице сусрећу се понекад, чак доста често, у извесном друштвеном слоју. Они све знају, сва немирна радозналост њихова духа и способности усмерене су незадрживо на једну страну, свакако због тога што немају важнијих интереса и идеја у животу, као што би рекао данашњи мислилац. Међутим, под речима „све знају“ треба разумети доста ограничену област: где тај и тај служи, с ким се познаје, колико му је имање, где је био гувернатор, којом је ожењен, колики је добио мираз, ко му је брат од стрица по првој линији, а ко по другој итд. итд. – све у том смислу. Већим делом те свезналице иду подераних лактова и примају плату од седамнаест рубаља месечно. Људи о којима они знају све до танчина, наравно, не би могли смислити који их интереси руководе, а, међутим, многи од њих уживају у том знању, које је једнако читавој науци, постижу на тај начин самопоштовање, чак и високо духовно задовољство. А и наука је привлачна. Познавао сам научнике, књижевнике, песнике, политичаре који су тражили и нашли у тој истој науци свој највиши мир и циљ, који су апсолутно само тиме створили себи каријеру.

У току целог тог разговора црномањаста младић је зевао, гледао без циља кроз прозор и с нестрпљењем очекивао крај путовања. Био је некако расејан, нешто веома расејан, готово узнемирен, чак је постајао некако чудан: неки пут је слушао и није слушао, гледао и није гледао, смејао се и зачас ни сам није знао нити разумео зашто се смејао.

– А дозволите, с ким имам част... – обратио се наједном дубуљичави господин плавокосом младићу са завежљајем.

– Кнез Лав Николајевич Мишкин – одмах је одговорио овај с потпуном спремношћу.

– Кнез Мишкин? Лав Николајевич? Не знам. Чак нисам ни чуо – одговорио је чиновник размишљајући – то јест не говорим о имену, име је историјско, у *Историји* Карамзиновој* може се и мора наћи, него ја о личности, а кнезови Мишкини се нигде не срећу, чак и не спомињу.

– Па дабоме! – одмах је одвратио кнез. – Кнежева Мишкиних сад уопште нема, сем мене; чини ми се да сам последњи. А што се тиче очева и дедова, међу њима их је било који су поседовали само једну кућу. Отац ми је служио у војсци, као потпоручник без војне школе. Сад не могу да докучим како је то и генералица Јепанчина испала пореклом кнегињица Мишкина, такође последња у свом роду.**

– Хе-хе-хе! Последња у свом роду. Хе, хе! Како сте то окренули – почео је да се цери чиновник.

Осмехнуо се и црномањаста. Плавокоси се мало зачудио што је успео да убаци, уосталом, доста слаб каламбур.

– Замислите, ја сам то онако, не мислећи, рекао – додао је најзад, зачуђен.

– Па разуме се, разуме се – весело је потврдио чиновник.

– А јесте ли ви, кнеже, тамо код тог вашег професора и науке учили? – упитао је наједном црномањаста.

* Н. М. Карамзин (1766–1826), руски писац и историчар, оснивач сентиментализма у руској књижевности, аутор велике *Историје руске државе* у 12 томова. (Прим. прев.)

** Игра речи: у свом роду (руски – в своем роде) може значити руски – својерстан. (Прим. прев.)

– Да... учио сам...

– А ја, ето, ништа никад нисам учио.

– Па и ја тек онако, само понешто – додао је кнез готово извињавајући се. – Сматрали су да због болести нисам за систематско учење.

– Познајете ли Рогожине? – изненада је упитао црномањаста.

– Не, не познајем, уопште. Та ја у Русији веома мало кога и знам. Јесте ли то ви Рогожин?

– Да, ја сам, Рогожин, Парфјон.

– Парфјон? Да није то баш од оних Рогожина... – почео је чиновник наглашено значајно.

– Да, од оних, баш оних – прекинуо га је нагло и с грубом нестрпљивошћу црномањаста, који се уопште није обраћао дубуљичавом чиновнику, него је од почетка говорио само кнезу.

– Ма... како то? – скоро се укочио од чуђења и малтене избечио очи чиновник, чије је лице одмах почело да поприма израз неког страхопоштовања, понизности, па чак и страха. – Је ли то баш од оног Семјона Парфјоновича Рогожина, наследног почасног грађанина,* који је пре једно месец дана умро и два и по милиона новаца оставио?

– А откуд си ти дознао да је два и по милиона у готовом оставио? – прекинуо га је црномањаста, ни овог пута не удостојивши се да погледа чиновника. – Гле га (показао је очима кнезу на њега) и каква им је вајда од тога што се одмах намећу као прирепци? А да ми је родитељ умро, то је истина, а ја после месец дана само што дос не идем из Пскова кући. Ни брат, подлац, ни

* Звање које се у старој Русији добијало за извесне заслуге, обично лица из трговачког сталежа. (Прим. прев.)

мајка, нити су ми новац нити обавештење, ништа нису послали. Као псету! У Пскову сам у грозници месец дана прележао.

– А сад милиончић и више одједном треба да примите, бар толико, о, господе! – плеснуо је рукама чиновник.

– Ма шта му је то, реците, молим вас! – зловољно и љутито опет је показао на њега главом Рогожин. – Нећу ти дати ни копејке макар овде преда мном на глави дубио.

– И хоћу, хоћу, дубићу!

– Пази га. Ама нећу дати, нећу макар недељу дана плесао!

– И не дај! Тако ми и треба; не дај! А ја ћу плесати. Жену, малу децу ћу оставити, а пред тобом ћу плесати. Учини милост, учини!

– Фуј! – отплуноу је црномањасте. – Пре пет недеља ја сам баш као ви сада – обратио се кнезу – само с једним завежљајем побегао од родитеља у Псков, тетки, тамо паднем у врућицу, а он без мене умре. Капља га ударила. Бог да му душу прости, али замало ме тада намртво не премлати. Верујете ли, кнеже, тако ми бога. Да нисам тада побегао, сигурно би ме убио.

– Јесте ли га чиме наљутили? – одазвао се кнез с неком нарочитом радозналошћу, разгледајући милионара у кожуку. Но мада је и могло бити нечега вредног пажње у милиону и добијању наследства, кнеза је зачувило и заинтересовало још и нешто друго; а Рогожин је због нечег и сам радо прихватио разговор с кнезом премда му је саговорник, чини се, био потребан више аутоматски него морално; некако више због расејаности него из доброћудности, због немира и узбуђења, само да у неког гледа и било о чему меље. Чинило се да је још и сад у грозници или да бар има ватру. Што се

тиче чиновника, тај је просто лебдео над Рогожином, задржана даха хватао и одмеравао му сваку реч као да скупља дијаманте.

– Наљутио се, како да се није наљутио, а можда је имао и разлога – одговорио је Рогожин – али највише ме је брат урнисао. О мајци немам шта да кажем, стара жена, житија светаца чита, са старицама седи, и како брат Сења одлучи, тако ће и бити. А зашто ме он на време није обавестио? Јасна ствар! Истини за вољу, тада сам био у несвестици. Кажу да је телеграм био послат. А телеграм дође тетке у руке. Она је тамо већ тридесет година удовица и стално с јуродивима од јутра до мрака седи. Да кажеш монахиња – није, него је нешто те врсте, само још више. Од телеграма се уплашила и, не отварајући, однесе га у полицију, тако он тамо и до сада лежи. Једино је Коњев, Василиј Василич, помогао, о свему ме обавестио. Са брокатног покроба на очевом ковчегу брат је ноћу одсекао тешке златне кићанке: „То“, вели, „грдних пара стаје.“ Та он само због тога може у Сибир отићи, ако ја хтеднем, јер је то светогрђе. Еј, ти, баштенско страшило! – обратио се чиновнику. – Како је по закону: је ли светогрђе?

– Светогрђе! Светогрђе! – одмах је потврдио чиновник.

– Иде ли се у Сибир за то?

– У Сибир, у Сибир! Сместа у Сибир!

– Они све мисле да сам још болестан – наставио је Рогожин кнезу – а ја сам, никоме ни речи, кришом, још болестан, сео у кола и, ето, путујем, отварај капију, бра-тац Семјоне Семјоничу! Он ме је пред покојним родитељем оговарао, знам ја. А да сам тада због Настасје Филиповне родитеља озлоједио, то је истина. Ту сам крив. Враг ме је помео.

– Због Настасје Филиповне? – рекао је чиновник понизно као о нечем размишљајући.

– Ама не знаш ти! – викнуо је на њега Рогожин нестрпљиво.

– А баш знам – победнички је одговорио чиновник.

– Јест! Као да је само једна Настасја Филиповна? И какав си, да ти кажем, скот! Ето, засигурно сам знао да ће ми се овакав неки скот одмах прилепити! – наставио је обраћајући се кнезу.

– А можда баш и знам! – врпољио се чиновник. – Лебедев зна! Ви ми, ваша светлости, пребацујете, а шта ћемо ако ја и докажем? Па то је она иста Настасја Филиповна због које вас је родитељ желео да поучи калиновим штапом, а Настасја Филиповна је Барашкова, такорећи чак угледна госпођа, такође своје врсте кнегињица, а зна се добро с некаквим Тоцким, Афанасијем Ивановичем, искључиво само с њим, велепоседником и парајлијом, чланом компанија и друштава, који је због тога у великом пријатељству с генералом Јепанчином.

– Ехе, где ти то! – најзад се стварно зачудио Рогожин. – Дођавола, па овај доиста зна.

– Све зна! Лебедев све зна! Ја сам, ваша светлости, и с Лихачовом Алексашком два месеца путовао, такође после смрти његова родитеља, и све, то јест све ћошкове и буцаке знам, па дотле је дошло да без Лебедева ни макац. Сад је он у затвору за неплатише, а онда и Армансу, и Коралију, и кнегињу Пацку и Настасју Филиповну имао је прилику да упозна, којешта је имао прилику да упозна.

– Настасју Филиповну? Зар она с Лихачовом?... – мрско га је погледао Рогожин, чак су му усне побелеле и задрхтале.

– Н-ништа! Н-н-ништа! Ма уопште ништа! – тргао се и ушепртљио чиновник. – То јест н-никаким парам Лихачов није могао да успе! Не, то је нешто друго него Арманса. Ту је само Тоцки. И увече у Бољшом или Француском позоришту у сопственој ложи седи. Ето, официри међу собом и ово и оно причају, а ни они не могу ништа доказати: „Ето“, веле, „то је баш она Настасја Филиповна“, и тачка; а што се тиче другог – ништа! Зато што ништа и нема.

– Све то управо тако и јесте – туробно и смркнуто потврдио је Рогожин – исто ми је то и Заљожев онда причао. Ја сам се тада, кнеже, у старој очевој бунди журио преко Невског, а она из радње излази и хоће у кола. Ту ме, просто, нешто прострелило, ја му нисам ни принети, носи се као берберски калфа, на оку монокл, а ми смо код родитеља постан купус кусали и у лојем намазаним чизмама парадирали. То, вели, није за тебе, то је, вели, кнегиња, а зове се Настасја Филиповна, презименом Барашкова, и живи с Тоцким, а Тоцки сад не зна како да је се отараси, јер је већ ушао у праве године, у педесет петој је, и хоће да се ожени првом лепотицом у Петрограду. И ту ме наведе: још данас, вели, можеш Настасју Филиповну да видиш у Бољшом театру, на балету, седеће у својој ложи у партеру. А код нас, код оца, покушај само да одеш на балет – један обрачун: убиће! Ипак ја кришом тркних часком и опет видех Настасју Филиповну; целе те ноћи ока нисам склопио. Сутрадан даје ми покојни отац две петпроцентне државне обвезнице, свака од пет хиљада. Иди, вели, продај, па седам хиљада и пет стотина однеси у радњу Андрејевима да уплатиш, а преостали кусур од десет хиљада, не свраћај никуд, него донеси мени, чекаћу те. Обвезнице сам

продао, новац узео, а Андрејевима у радњу нисам отишао, него ни десно ни лево, већ право у енглеску златару па за сав новац изаберем пар минђуша, у свакој по један брилијантић, сваки готово као лешник, четири стотине рубаља остадох дужан, рекох своје име, повероваше ми. С минђушама ја к Заљожеву: тако и тако, хајдемо, брате, Настасји Филиповној. Пођосмо. Шта ми је тада било под ногама, шта преда мном, шта са страна, о томе не знам ништа и не сећам се. Уђосмо право к њој у салон, а она изађе пред нас. Ја, дакле, тада нисам казао да сам то баш ја; него „ово вам је од Парфјона Рогожина“, вели Заљожев, „изволите примити као успомену на виђење јучерашњег дана.“ Она отвори, погледа, осмехну се: „Реците“, вели, „вашем пријатељу господину Рогожину да му захваљујем на његовој љубазној пажњи“, поздрави се и оде. Ех, што онда не остадох на месту мртав! И што сам тада пошао, то је зато што сам мислио: „Свеједно, жив се нећу вратити!“ А највише ми је било криво што је она бештија Заљожев све то себи приписао. И раста сам малог, и обучен као измећар, стојим, ћутим, бленем у њу јер ме стид, а он прави помодар, напомађен, наколмован, румен, машна карирана, речи сипа као из рукава, љубазно се клања и уверен сам да је она мислила да сам то ја! „Но“, велим кад смо изашли, „да ми се ниси усудио сада нешто ни помислити, разумеш!“ А он се смеје: „А како ћеш сада Семјону Парфјоничу рачуне полагати?“ Верујте, хтео сам тада одмах у воду, кући и да не свраћам, али помислих: „Сад је већ свеједно“, па се као проклетник вратих кући.

– Ех! Ја! – кревेलіо се чиновник, чак је почео подрхтавати. – Па покојник је не само за десет хиљада већ и за десет рубаља људе у гроб терао – климнуо је кнезу. Кнез

је радознало посматрао Рогожина; чинило се да је овај у том тренутку био још блеђи.

– Терао у гроб! – понови Рогожин. – Шта ти знаш? Одмах је – рекао је кнезу – све сазнао, а и Заљожев је свакоме причао. Одведе ме родитељ на спрат, закључа и цео сат ме поучавао. „Сад те“, вели, „само припремам, а довече ћу још свратити да ти лаку ноћ пожелим.“ И шта мислиш? Отишао седи Настасји Филиповној, клањао јој се до земље, молио и плакао; најзад она изнесе кутију и тресну му је: „Ево ти“, каже, „матори брадоњо, твојих минђуша, оне су ми сада десет пута драгоценије кад је Парфјон до њих кроз такву страхоту дошао. Поздрави га“, вели, „и захвали Парфјону Семјонич.“ А ја у тај час, са мајчиним благословом, од Серјошке Протушина двадесет рубаља позајмио и железницом у Псков отпутовао, и тамо стигао већ у грозници; неке старице почеле да ми читају молитве, а ја ваздан пијан, кренем потом по механама, потрошим последњу пару и без свести сам сву ноћ лежао на улици, пред зору добио грозницу, а уза све то ноћу су ме пси изуједали. Једва сам се освестио.

– Но, но, сад ће наша Настасја Филиповна пропевати! – смејући се чиновник тарући дланове. – Сада минђуше, господине мој, нису ништа! Сад ћемо све надокнадити таквим минђушама...

– А сад ако ти макар једном речју споменеш Настасју Филиповну, ја ћу те, тако ми бога, премлатити, иако си с Лихачовом путовао! – узвикнуо је Рогожин, ухвативши га чврсто за руку.

– Ако премлатиш, значи, нећеш отерати! Млати! Премлатио си и тиме пригрлио... А ево и стигосмо.

Заиста, воз је улазио у станицу. Иако је Рогожин говорио да је отпутовао кришом, њега је већ неколико људи очекивало. Они су викали и махали капама.

– Гле, и Заљожев је ту! – промрмљао је Рогожин, посматрајући их с победничким, чак и с некако злобним осмехом, и наједном се окренуо кнезу. – Кнеже, не знам ни сам зашто сам те заволео. Можда због тога што сам те у таквом тренутку срео, али, ето, и њега сам срео (показао је на Лебедева), али њега нисам заволео. Дођи ми, кнеже. Ми ћемо ти те камашне скинути, оденућу те у најбољу бунду од куне; фрак ћу ти сашити првокласни, прслук бео или какав хоћеш, цепове ћу ти парама напунити и... да пођемо Настасји Филиповној! Хоћеш ли доћи или нећеш?

– Слушајте, кнеже Лаве Николајевичу! – значајно и свечано је рекао Лебедев. – Ох, не пропуштајте! Ох, не пропуштајте!...

Кнез Мишкин се придигао, уљудно пружио Рогожину руку и рекао љубазно:

– Дођи ћу вам с највећим задовољством и много сам вам захвалан што сте ме заволели. Можда ћу чак и данас доћи ако стигнем. Јер, искрено да вам кажем, и ви се мени веома свиђате, нарочито кад сте о брилијантским минђушама причали. Чак и пре минђуша свидели сте ми се, иако вам је лице смркнуто. Хвала вам и за обећано одело и за бунду, јер ће ми стварно и одело и бунда бити потребни. А новаца у овом часу немам готово ни копејке.

– Новаца ће бити, довече ће бити, дођи!

– Биће, биће – прихвати чиновник – до вечери, пре заласка сунца ће бити.

– А јесте ли ви, кнеже, велики љубитељ женског рода? Реците унапред.

– Ја, н-н-не! Јер сам... Ви можда не знате, али ја због своје урођене болести уопште не знам жене.

– Но, кад је тако – узвикнуо је Рогожин – испада, кнеже, да си ти сасвим јуродиви, а такве као што си ти бог воли.

– Такве господ бог воли – прихватио је чиновник.

– А ти хајде за мном, мастиљавко – рекао је Рогожин Лебедеву и сви заједно изиђоше из вагона.

Лебедев је завршио тиме што је постигао своје. Бучна дружина је ускоро кренула према Вознесенском проспекту. Кнез је морао да скрене према Литејној. Било је влажно и мокро; кнез се распитао код пролазника – до краја пута који му је предстојао било је око три врсте, и он је решио да узме фијакер.

II

Генерал Јепанчин живео је у сопственој кући, мало по страни од Литејне, према Спасу Преображења. Сем те (изврсне) куће, чијих се пет шестина издавало под кирију, генерал Јепанчин имао је још огромну кућу на Садовој, која је такође доносила врло леп приход. Осим те две куће, поседовао је близу самог Петрограда веома уносно и овеће имање; у Петроградском срезу имао је још некакву фабрику. У прошлости је генерал Јепанчин, као што се знало, радио, под закуп,* на убирању државних прихода. Сада је учествовао и имао врло значајан удео у неким солидним акционарским друштвима. Уживао је глас човека с великим парама, веома запосленог и с јаким везама. На неким местима успео је да постане апсолутно неопходан, између осталог, и на месту своје сталне службе. А, међутим, било је познато да је Иван Фјодорович Јепанчин човек без образовања

* У царској Русији држава је уступала за новац приватним лицима право убирања пореза и других видова дажбина („откуп“). (Прим. прев.)

и да је пореклом син обичног војника; ово последње му је, несумњиво, могло служити само на част, али генерал, мада је био паметан човек, није био без ситних сасвим опростивих слабости те није волео извесне алузије. Али је неоспорно био паметан и умешан човек. Он је, на пример, имао обичај да се не истиче тамо где треба да се повуче, и многи су га ценили управо због његове непосредности, управо што је увек знао своје место. Међутим, кад би само знале те судије шта се збивало понекад у души Ивана Фјодоровича, који је тако лепо знао где му је место! Иако је заиста имао искуства у практичном животу и неке ретке способности, волео је да се представи више као извршилац туђе идеје него као мудра глава, човек „без ласкања одан“ и – шта неће учинити време? – чак као Рус добра срца. У том погледу имао је и неколико двосмислених доживљаја; али генерал никад није клонуо духом, чак ни у двосмисленим ситуацијама; уз то имао је среће, чак и у картама, а играо је у врло крупне суме и, чак намерно, не само што није хтео да крије ту своју наводну слабост према картама, која му је више пута и те како добро дошла, него ју је истицао. Кретао се у мешовитом друштву али, свакако, разуме се, у „врховима“. Али све је било пред њим, време је трпело, време је све трпело, и све је требало да дође у своје време и кад дође на ред. Па и по годинама је генерал Јепанчин био још, што се каже, у најбољој снази, то јест, није имао више од педесет шест година, што у сваком случају представља златно доба, доба кад, у ствари, почиње *йрави* живот. Здравље, боја лица, јаки, мада црни зуби, темељан чврст телесни састав, забринут израз лица изјутра у канцеларији, весео увече за картама или код његове светлости – све је то погодновало

садашњим и будућим успесима и покривало ружама живот његовог превасходства.

Генералова породица је личила на цветни врт. Истина, ту нису цветале само руже, али је зато било и много тога на чему су се већ одавно почеле озбиљно и душевно да усредсређују највеће наде и циљеви његовог превасходства. А и шта, који је циљ у животу важнији и светији од родитељских циљева? На шта се човек ослања ако не на породицу? Породица генералова састојала се од супруге и три одрасле кћери. Оженио се генерал врло давно, још у чину поручника, девојком скоро истих година као и сам, која се није одликовала ни лепотом ни образовањем, уз коју је добио свега педесет кметова,* који су, истина, послужили као основа његовог даљег благостања. Али генерал касније никад није роптао на свој рани брак, никад га није схватао као занос једне младости, и супругу своју до те мере је поштовао и толико се ње каткад бојао да ју је чак волео. Генералица је била из кнежевског рода Мишкихиних, мада и не сјајног, али веома древног рода, и веома је ценила себе због свог порекла. Неко од ондашњих утицајних лица, један од оних покровитеља чије покровитељство их, уосталом, ништа не стаје, пристао је да се интересује за брак младе кнегињице. Отворио је вратанца младом официру и гурнуо га напред; а овом није био потребан подстицај, можда је био довољан само поглед – па да од тога извуче корист. С малим изузецима, супружници су у слози проживели све време свог дугог јубилеја. Још у сасвим младим годинама генералица је умела да нађе себи, као рођена кнегињица

* Пре реформе („ослобођења“) 1861. године у Русији, земљиште и сељаци (кметови) који су на њему живели и радили били су поседникова лична својина, робови. (Прим. прев.)

и последња у роду, а можда и по личним особинама, неке врло високе покровитељке. Касније, уз богатство и службени положај свога мужа, почела се чак некако и сналазити у том вишем кругу.

У овим последњим годинама порасле су и стасале све три генералове кћери – Александра, Аделаида и Аглаја. Истина, све три су биле само Јепанчине, но по матери кнежевског рода, са немалим миразом, с оцем који је полагао право касније, можда, и на веома висок положај и, што је такође доста важно, све три су биле изванредно лепе, не искључујући ни најстарију, Александру, која је већ навршила двадесет пету годину. Средња је имала двадесет три године, а најмлађа, Аглаја, тек што је навршила двадесет. Та најмлађа била је у правом смислу лепотица и почела је да у друштву скреће велику пажњу на себе. Но ни то још није било све: све три су биле образоване, паметне и даровите. Познато је било да су се много међусобно волеле и једна другу подржавале. Чак се спомињала, наводно, нека жртва двеју старијих у корист општег домаћег кумира – најмлађе. У друштву не само што нису волеле да се истичу него су биле чак сувише скромне. Нико им не би могао пребацити да су уображене и охоле, а, међутим, знало се да су горде и да знају своју цену. Најстарија се бавила музиком, средња је била одличан живописац, али то дуго готово нико није знао и показало се то тек сасвим недавно, па и то случајно. Једном речју, о њима се говорило необично похвално. Али било је и злонамерних. С ужасавањем се говорило колико су оне књига прочитале. Са удајом се нису журиле; извесни друштвени круг су цениле, па ипак не толико. То је било утолико необичније што су сви знали смер, карактер, сврхе и жеље њиховог родитеља.

Било је већ око једанаест часова кад је кнез зазвонио у генераловом стану. Генерал је живео на спрату и заузимао просторије колико се могло скромне, мада ипак према свом положају. Кнезу је отворио вратар у ливреји, и он је морао да се дуго објашњава с тим човеком који је од почетка са сумњом гледао њега и његов завежљај. Најзад, на поновљену и јасну изјаву да је он заиста кнез Мишкин и да неизоставно мора да разговара с генералом о неодложној ствари, збуњени слуга га је одвео у суседно мало предсобље, испред саме чекаонице до кабинета, и предао га из руке у руку другом, који је дежурао пре подне у том предсобљу и најављивао генералу посетиоце. Тај други човек био је у фраку, имао је више од четрдесет година и забринуту физиономију и био запослен у кабинету као извештач његовог превасходства, због чега је знао своју вредност.

– Сачекајте у чекаоници, а завежљај оставите овде – изговорио је седајући полако и достојанствено у своју фотељу и са строгим чуђењем посматрајући кнеза, који се наместио одмах до њега на столицу са својим завежљајем у рукама.

– Ако дозволите – рекао је кнез – ја бих радије причекао овде с вама, шта ћу тамо сам.

– У предсобљу вам не доликује јер сте странка, да кажем, гост. Тражите ли генерала лично?

Лакеј се очевидно није могао помирити с мишљу да пусти у собу таквог посетиоца, па се још једном одлучи да га упита.

– Да, имао бих посла... – почео је кнез.

– Ја вас не питам какав је ваш посао, моје је само да вас пријавим. А без секретара, казао сам, не идем да пријављујем.